

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

RETORIK
Språkutvecklande
och gruppstärkande

FÖRFATTARE:
Monika Ölander

SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA
2/2018

SAMMANFATTNING

I LÄROPLANEN FÖR grundskolan läggs stor vikt vid muntliga framställningar, samtal och diskussioner. Men hur arbetar vi egentligen med att utveckla elevernas förmåga kring just detta? Jag har i min undervisning arbetat med retorik för att träna mina elever på att diskutera med varandra och tala inför andra. Målet har främst varit att få eleverna att känna sig stolta och bekväma över att hålla tal och att delta i diskussioner, men också att utveckla sitt språk. Ett annat viktigt mål var att skapa en tillåtande miljö i klassen, där alla ville och vågade delta. Resultatet har varit positivt. Bl.a. klarade eleverna den muntliga delen av de nationella proven i svenska med goda resultat.

Monika Ölander är lärare i engelska och svenska i åk 4-6 och arbetar på Boo Gårds skola i Nacka kommun. E-post: monika.olander@nacka.se.

Denna artikel har den 9 januari 2018 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING OCH FRÅGESTÄLLNING	7
Syften	7
METOD	9
GENOMFÖRANDE	11
RESULTAT OCH DISKUSSION	13
REFERENSER	17
BILAGA	19
OTK (Oförberedda Talares Klubb)	19
Rygg mot rygg	20
Säg det med en känsla	20
Beskriv prylen	20
Presentera en kompis	21
Vilka är frågorna?	21
Sälj det osäljbara	21
Hyllningen	22
Debatten	22
Ordgömmen	22

INLEDNING OCH FRÅGESTÄLLNING

JAG HAR ALLTID varit intresserad av retorik, och fascinerats av talare som lyckats med konsten att trollbinda sin publik. Jag ville redan som nyutexaminerad lärare för 20 år sedan bidra till att mina elever utvecklade en god förmåga att hålla tal inför publik och slippa känna oro inför muntliga presentationer. Retorik är något man har stor användning för inom alla skolans ämnen, liksom utanför skolans väggar – i hela livet! Att arbeta med det i skolan känns därför mycket meningsfullt. Jag har på olika sätt arbetat med retorik på ett prestigelöst och lekfullt sätt under mina år som lärare. För två år sedan bestämde jag mig för att göra något mer av arbetet med retorik. Jag hade märkt att flera av mina elever ofta valde att avstå när det var dags för muntliga redovisningar och det ville jag ändra på. Jag ville att mina elever skulle gå ut åk 6 som

fullfjädrade retoriker, och jag kände mig övertygad om att alla kunde lyckas! Jag undervisade då i en åk 5, och frågorna jag ville undersöka var:

- ★ Hur kan man arbeta med retorik på ett gruppstärkande och lustfyllt sätt?
- ★ Hur kan man arbeta språkutvecklande med hjälp av retorik?
- ★ Kan man bli en bättre talare om man lär sig mer om retorikens grunder?
- ★ Hur långt kan mina elever utveckla sin förmåga att tala inför publik?

SYFTEN

Syftet med denna artikel är att beskriva hur jag har arbetat med retorik på ett gruppstärkande och språkutvecklande sätt. Jag hoppas att jag kan inspirera andra pedagoger att på ett konkret och roligt sätt arbeta med retorik och språkutveckling i skolan.

Jag hade en vision om att alla mina elever skulle tycka att retorik var roligt, och att de skulle utveckla en längtan efter att få hålla tal inför en stor publik. Av erfarenhet vet jag att eleverna ofta känner en större motivation när deras arbete har en mottagare – i retorikarbetet finns det alltid en publik i slutändan. Jag ville ge eleverna kontinuerlig träning i att tala inför andra, lyssna på varandra, och jag ville att de skulle utmanas i sitt arbete. Jag har fastnat för en viktig me-

ning i läroplanen: ”Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda det svenska språket i tal och skrift på ett rikt och nyanserat sätt” (Lgr11, 2011, s.13). I arbetet med retorik måste man hela tiden utveckla sitt uttrycksätt, använda ett varierat språk och fundera över nya formuleringar. En avsikt var att mina elever skulle få möjligheten att utveckla sitt språk, både muntligt och skriftligt, på ett utmanande sätt. Genom att varva pratlekar med teori, talskrivande och muntliga presentationer ville jag också utveckla en ökad gemenskap, glädje och trygghet i klassen.

METOD

EFTERSOM RETORIKPROJEKTET ÄR ett processarbete valde jag att arbeta med retorik under en lång period, då jag ville att eleverna verkligen skulle befästa sina kunskaper och färdigheter inom området. Det föll sig naturligt att arbeta med retorik i åk fem och åk sex, av den anledningen att UR skola har en tävling för sjätteklassare, "Retorikmatchen", som jag ville att klassen skulle ansöka till. Projektet startade i januari 2016 och avslutades ett år senare.

Jag varvade teoripass och talskrivande med mer lekfulla inslag. Ett syfte med projektet var att skapa ett tillåtande klimat i klassen, därför var det meningsfullt att inleda projektet med olika former av pratlekar. Eleverna har regelbundet utvärderat arbetet, både skriftligt och muntligt. Jag har också använt mig av observation som metod, vilket gett mig möjlighet att forma undervisningen utifrån elevernas och gruppens behov. I talskrivandet har eleverna varit indelade i par som har bytts ut under projektets gång. I under-

visningen har jag använt mig av cirkelmodellen (se vidare kapitel 3), och lagt mycket tid på återkoppling, i form av kamratrespons och feedback.

Jag har tillämpat relevant forskning inom framförallt "dynamiskt/statiskt tankesätt" (Goldberg, 2016), och "synligt lärande" (Hattie, 2012). Att ha ett dynamiskt tankesätt innebär i korthet att man fokuserar på lärandeprocessen istället för resultatet. Eleven vågar ta sig an nya utmaningar och växa i sitt lärande. Man ger inte upp när det är svårt, utan förstår att det är en del av vägen till kunskap. Ett statiskt tankesätt är det motsatta, eleven gör kanske klart sina uppgifter, men gör ingen skillnad på att bli klar med en uppgift och att lära. Eleven ger upp lätt, och försöker inte komma vidare om svårigheter uppstår (Goldberg, 2016). "Synligt lärande" är en studie av Hattie (2012) som handlar om vad som påverkar elevers studieresultat.

Eleverna har också regelbundet utvärderat arbetet skriftligt och muntligt.

GENOMFÖRANDE

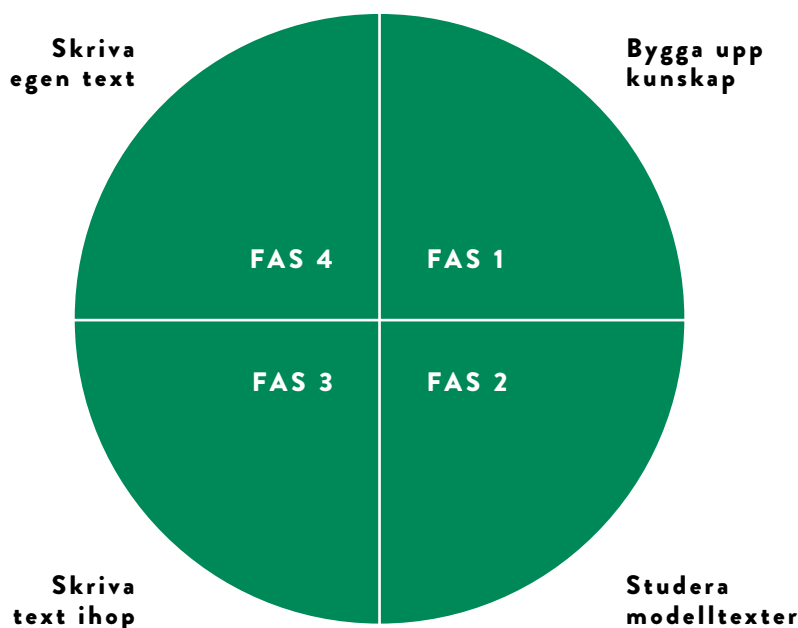
FÖR ATT ALLA elever ska våga tala inför publik är det viktigt att ha en grupp där eleverna är trygga med varandra, där det är tillåtet ”att göra bort sig”, och där man kan skratta tillsammans. Inledningsvis arbetade vi därför med olika gruppstärkande övningar, ”pratlekar”, dels för att få igång alla att prata, dels för att träna eleverna på att stå i fokus. Dessa lekar utfördes parvis eller i mindre grupper (se bilaga). Varje lektion i svenska inleddes med en pratlek under de första veckorna av projektet. Därefter genomförde vi lekarna någon gång ibland, mest för att det skapade en trevlig stämning i klassrummet.

Parallellt med dessa pratlekar tittade vi på olika personer som höll tal, och eleverna undervisades om grunderna i retorik; etos, logos och patos. Etos visar på talarens etik och moral, det visar att talaren är engagerad, skapar förtroende och tar ansvar. Logos ska övertyga genom att vara förnuftigt, det ska finnas fakta och logiska resonemang som stödjer det man talar om. Patos väcker känslor, det ska vara konkret och

något man kan känna igen sig i. När det handlar om etos krävs ett språk som är korrekt och förtroendeingivande, när det kommer till logos krävs ett språk som är rakt och lätt att följa med i och när det kommer till patos så får språket gärna vara mer levande och utsmyckat. Vi diskuterade knep och tekniker som man kan ha nytta av för att lyckas med ett tal. I klassrummet hade vi tre stora affischer som på ett enkelt sätt sammanfattade innebörden av etos, logos och patos. Vi följde också serien ”Retorikmatchen” på UR Skola (2015b).

Ett par veckor in i projektet var eleverna redo att börja skriva tal. Vi hade ett nytt tema för vad talen skulle handla om varje vecka. Det kunde vara allt från ”att sälja det osäljbara” till att hålla ett förändringstal till Nacka kommuns skolpolitiker. Vi skrev även hyllningstal, tacktal, förändringstal, personifierade olika känslor, redovisningar, osv. I talskrivandet använde vi oss ofta av cirkelmodellen (Skrivlyft, 2015), eftersom talen alltid inleddes med skrivande.

CIRKEL- MODELLEN

Så här kunde planeringen se ut för en veckas arbete:

LEKTION 1

- ★ Gå igenom vilket typ av tal som ska skrivas.
- ★ Bygg upp kunskap inom området/studera modelltal.
- ★ Eleverna diskuterar vad vi vill förmedla med talet.
- ★ Eleverna kommer med förslag på formuleringar (enligt modellen EPA – enskilt, par, alla)
- ★ Läraren antecknar och för ihop elevernas idéer till ett tal.
- ★ Läraren (jag) modellerar genom att hålla talet inför klassen.
- ★ Uppmärksamma etos, logos, patos
- ★ Gör ändringar som utvecklar talet ytterligare.

LEKTION 2

- ★ Skriv ett eget tal om ett valt ämne (parvis).
- ★ Brainstorming – vad vill vi säga med vårt tal?
- ★ Målgrupp: Vem är talet riktat till?
- ★ Samla stoff: Vad behöver vi veta för att göra vårt tal så trovärdigt som möjligt?
- ★ Skriv ett utkast.

- ★ Läs igenom utkastet och utveckla det.
- ★ Reflektera: Finns etos, logos och patos med i talet?
- ★ Är inledningen och den sista meningen (punchline) kraftfull?
- ★ Känns språket rätt i förhållande till målgrupp?
- ★ Finslipa talet.
- ★ Skriv talkort.
- ★ Träna, träna, träna!

Eleverna höll sina tal för varandra i smågrupper för att ges möjlighet till feedback innan talet skulle hållas inför hela klassen. I responsen var eleverna väl förtrogna med modellen ”två stjärnor och en önskan” vilken vi använde här. Till exempel: ”Ni tittade upp på publiken och pratade högt och tydligt. När du fastnade på ett ord är ett tips att du tar en paus och tänker efter”. Jag som lärare ger också feedback.

LEKTION 3

- ★ Träna på talet i ca tio minuter.
- ★ Håll talet inför klassen.
- ★ Positiv feedback, inför hela gruppen uppmärksammar vi det som varit bra.

RESULTAT OCH DISKUSSION

INLEDNINGSVIS FUNDERADE JAG över om man kan arbeta med retorik på ett gruppstärkande och lustfyllt sätt. Resultatet av klassens retorikarbete tyder på en ökad trygghet och gemenskap i klassen. Eleverna visade också en stor glädje när de arbetade med retorik. Alla elever vågade och tyckte att det var lustfyllt och utmanande att skriva och hålla tal. Eleverna utvecklade också en god förmåga att ge varandra konstruktiv feedback, som de hade god användning av även vid andra typer av uppgifter, till exempel textskrivande. Resultatet tyder också på en markant större säkerhet i att tala inför andra.

En annan frågeställning jag hade var om man kan arbeta språkutvecklande med hjälp av retorik. Ett resultat jag tyckte mig se var att eleverna utvecklade sitt språk genom att skriva olika typer av tal. Att anpassa språket efter mottagare drev dem till att använda ett mer rikt och nyanserat språk. De positiva effekter som jag såg var att arbetet med retorik var både skriv- och språkutvecklande. Beroende på vilket typ av tal man ska skriva behöver man använda ett visst språk. Är det klasskamraterna som ska lyssna på en redovisning, eller är det FN som ska lyssna på ett hyllningstal? Språket blir givetvis olika. Det blir också mer motiverande att skriva när man har en mottagare för det man skriver. För att få till ett bra tal behöver man ofta samla stoff. Ska man hålla en debatt om ett visst ämne, behöver man samla på sig kunskap om ämnet. Ska man skriva ett hyllningstal till Mahatma Gandhi behöver man ta reda på vem Gandhi var och vad han gjorde. När vi skrev kärlekstal läste vi dikter och nyhetsartiklar om kärlek. Arbetet med retorik gjorde eleverna motiverade att läsa faktatexter, tidningsartiklar, dikter, osv. Läsandet och skrivandet fick ett syfte som skapade en stor motivation.

Kan man bli en bättre talare om man lär sig mer om retorikens grunder? Detta var ytterligare en fråga

jag ställde mig. Det verkade som att eleverna hade stor hjälp av att lära sig retorikens grunder etos, logos och patos, när de författade sina tal. När vi bearbetade talen tittade vi på om alla tre delar fanns med, om någon del behövde utvecklas, och hur vi skulle utveckla det. Etos, logos och patos blev begrepp, och värdefulla verktyg, som ofta diskuterades både inledningsvis och i slutfasen av talskrivandet. Alla elever klarade den muntliga delen av de nationella proven i svenska med goda resultat. Genom att lära sig mer om retorikens grunder hade eleverna fått ett värdefullt verktyg som hjälpte dem i processen att författa ett tal.

Den sista frågeställningen handlade om hur långt mina elever kunde utveckla sin förmåga att tala inför publik. I slutet av vårterminen i åk 5 (2016) bjöd vi in alla föräldrar och syskon till en retorikkväll. Eleverna hade valt ut sina bästa tal, och höll dem, med stolthet, inför en stor publik. Det blev succé!

Flera elever i klassen visade ett stort motstånd till att tala inför andra initialt. Eftersom eleverna arbetade parvis fick dessa elever utmaningen att i början läsa ca två meningar när talet framfördes. När eleverna märkte att det gick bra, ökades antalet meningar succesivt. Eleverna blev mer och mer bekväma med att tala inför andra. När retorikkvällen kom höll alla sina tal. En elev, som hade haft ett större motstånd än de andra till en början, var nervös, men bestämd att genomföra sitt tal, inför kvällen. Eleven framförde sitt tal, som var ett förändringstal om att öka antalet idrottstimmar i skolan, med bravur. Det blev stående ovationer, och efteråt uttryckte eleven att ”detta var en av de bästa dagarna i mitt liv”. Elevens föräldrar undrade tårögd hur vi hade lyckats med att få deras barn att framföra ett tal med så mycket känsla och engagemang, och med hög och tydlig stämma. Detta i sig var ett fantastiskt resultat för både mig som lärare och för eleven.

Nottingham (2010) menar att man ska kliva ur sin "comfort zone", och att det är där, i "utvecklingszonen" som det verkliga lärandet sker. Denna elev klev ur sin comfort zone hela tiden, och utvecklades med stormsteg. En annan elev, som älskade att prata inför klassen redan i början av vårt projekt, men tyckte att det var jobbigt att vara känslös, klev också ur sin comfort zone och höll efter ett tag tal om kärlek, världsfred och hyllningstal till olika personer som påverkat världen i en positiv riktning. Elevers reflektion efter retorikkvällen var att "tänk att man kan beröra så många människor bara genom att tala". Inte ett öga var torrt i publiken när eleven höll sitt Martin Luther King-inspirerade tal om världsfred. Vi bestämde oss för att söka till UR:s tävling, "Retorikmatchen", som sänds varje år på Barnkanalen. Vi kom med, och vi vann (UR Skola 2016)!

Vad var det då som gjorde att arbetet med retorik blev så lyckat? Enligt Hattie (2012) finns det olika faktorer som påverkar elevernas kunskapsutveckling mer eller mindre. Han menar att föräldrars engagemang och inställning till skolan har en avgörande betydelse för barnets kunskapsutveckling. Jag tror aldrig att jag tidigare stött på så odelat positivt engagemang från föräldrar som jag gjorde i arbetet med retorik, vilket jag tror påverkade barnen i positiv bemärkelse. Föräldrarna reagerade med häpnad och stolthet över sina barn, och flera uttryckte en tacksamhet över att vi arbetade med retorik i skolan. De påpekade också att deras barn skulle ha glädje av sina kunskaper hela livet.

Att som lärare tillhandahålla formativ bedömning, menar Hattie (ibid.), är den faktor som har den allra största effekten på elevers kunskapsutveckling. I retorikarbetet arbetade vi ständigt med formativ bedömning. Vad gick bra? Vad kan vi göra bättre? Hur var framförandet? Hur var innehållet? Hur var språket anpassat till mottagaren? Vi lade stort fokus på processen, och lyckades skapa en stämning där eleverna vågade framföra tal som ännu inte var riktigt klara, för att sedan arbeta vidare utifrån lärarens feedback och kamraternas respons. Även kamrathandledning, menar Hattie (ibid.), har en stor påverkan på elevernas kunskapsutveckling.

I slutet av projektet upplevde jag att eleverna kände en stor säkerhet när det kom till att skriva och hålla tal. När de fick önska själva vad de skulle arbeta med under en lektion valde de alltid retorik. Jag kunde dela ut några förslag på vad de skulle skriva tal om, så genomförde de detta med fullt engagemang. Det

som tidigare tog oss minst en vecka, klarade eleverna på ett par timmar. Att använda ett varierat, vackert och utsmyckat språk var alltid utmanande. Eleverna ville komma på nya, slagkraftiga och berörande formuleringar, och strävade varje gång efter att skapa tal med ett större och mer utvecklat ordförråd. Vårt intensiva arbete med tydligt fokus tyder på att eleverna utvecklade en stor säkerhet i att tala inför andra, och en vilja att visa vad de hade lärt sig.

Även lärare i andra ämnen än svenska tyckte att eleverna fick god användning av sina retorikkunskaper när de höll i olika redovisningar. Jag diskuterade ofta med mina elever att retorik är något man kan använda i alla skolans ämnen, men också utanför skolans väggar. Jag tror att den vetskapen motiverade eleverna ytterligare. Goldberg (2016) menar att det är viktigt att ta sig tid att förklara för eleverna att deras arbete går att överföra till andra ämnen och lärandeprocesser. I retorikprojektet kändes det naturligt att hela tiden diskutera användningen av retorik utanför svensklektionerna.

I elevernas utvärderingar av projektet skrev de bland annat:

"Jag har blivit bättre på att prata högt, tydligt och långsamt".

"Jag tittar mer på publiken när jag håller tal nu än förut".

"Jag tycker att jag skriver bättre texter nu och att jag använder kroppsspråket mer".

"Jag tycker att jag har utvecklats mycket. Jag vågar mer nu och jag är inte lika nervös längre".

"Nu talar jag så att alla hör".

"Jag har blivit mycket bättre på att prata med inlevelse".

"Jag tycker att jag blivit bra på att hålla tal med mycket patos".

"Jag har blivit bra på att argumentera och ge konkreta och målande exempel".

"Jag har blivit mycket säkrare på att tala inför andra, jag är inte längre rädd för att prata högt och tydligt".

"Jag har blivit expert på att hitta övertygande argument".

"Mina tal har fått en tydlig röd tråd".

"Jag har blivit säkrare på att ta mer plats och jag pratar mer med inlevelse för vi har skrivit så många tal, och då har jag fått chansen att träna".

I Lgr11 (2011) står det att "Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda det svenska språket i tal och skrift på ett rikt och nyanserat sätt" (s.13). Vi har skrivit många olika typer av tal, ibland tal som kräver ett enklare språk, men oftare tal

som kräver ett starkt, vackert och utsmyckat språk. I arbetet med retorik utmanas ständigt eleverna att använda det svenska språket i tal och skrift på ett rikt och nyanserat sätt! De tvingas också att inse att det inte bara räcker med att tala. Man måste också visa att man är engagerad i det man talar om och ha ett budskap. Jag är övertygad om att retorik i skolan stärker elever. Järlhage (2008) skrev en artikel om just detta redan 2008, och i artikeln får hon medhåll från tre professorer i retorik, Brigitte Mral, Anders Sigrell och Lennart Hellspong. De menar också att retoriken ”ska återinföras i skolan som ett obligatoriskt ämne” (ibid.). Ges man möjlighet att träna på att skriva och hålla tal tror jag också att man har goda möjligheter att höja sina resultat i alla skolans ämnen, samt lyckas bättre även senare i arbetslivet.

Ju fler tal eleverna skrev, och ju mer de lärde sig om retorik, desto högre krav fick de på sig själva när det var dags att författa ett nytt tal. Detta kunde skapa vissa svårigheter med att komma igång med tal-skrivandet, då flera elever kunde känna att deras idéer inte var tillräckligt bra. För att ändå komma vidare

kunde vi då ta en paus i själva skrivandet, och fokusera på att lära oss mer om ämnet, genom att läsa och genom att titta på andra talare. På så sätt utvecklades elevernas ordförråd och kunskaper, och de kunde lättare komma igång igen. Jag märkte att det var viktigt att fokusera på processen, det behövde inte vara perfekt från början. Det var bättre att få ner ett kort utkast, för att sen fokusera på att utsmycka språket med hjälp av etos, logos och patos, än att inte skriva något alls.

Idag undervisar jag i en åk 4 och i en åk 5. Både eleverna och föräldrarna har frågat om när vi ska börja arbeta med retorik, då de vet att min förra klass vann tävlingen Retorikmatchen (2016). Jag har precis startat upp ett retorikprojekt i åk 5, och kommer att göra det nästa år med åk 4 också, eftersom jag själv tycker att det är ett så lustfyllt och utvecklande sätt att arbeta språkutvecklande på. Skolan har ett demokrati-uppdrag. Det är vårt ansvar att se till att varje elev har modet att säga sina åsikter och viljan att göra sin röst hörd. Genom att ge mina elever möjligheten att arbeta med retorik kan jag som lärare bidra till det.

REFERENSER

- ★ Goldberg, G. (2016). *Att utveckla självständiga läsare – dynamiskt mindset*. Stockholm: Natur och Kultur
- ★ Hattie, J. (2012). *Synligt lärande för lärare*. Stockholm: Natur och kultur.
- ★ Jällhage, N. (2008). ”Retorik i skolan stärker elever”. I *Dagens Nyheter* 2008-05-25
<https://www.dn.se/nyheter/sverige/retorik-i-skolan-starker-elever/>
- ★ Nottingham, J. (2010). *Utmanande undervisning i klassrummet*. Stockholm: Natur och Kultur
- ★ Lgr11 (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket
- ★ Skrivlyft (2015). *Cirkelmodellen – med sikte på att stödja skrivandet (del 2)* <http://www.skrivlyft.se/cirkelmodellen-med-sikte-pa-att-stodja-skrivandet-del-2-2/> (2016-02-25)
- ★ UR Skola (2015a). *Lärarhandledning Retorikmatchen* www.ur.se/mb/pdf/handledningar/.../185597-1_Retorikmatchen_handledning.pdf (2016-01-15)
- ★ UR Skola (2015b). *Retorikmatchen* [TV-program]. <https://urkola.se/Produkter/190502-Retorikmatchen-2015-Slutaudition-del-1-av-2> (2016-12-22)
- ★ UR Skola (2016). *Retorikmatchen* [TV-program]. <https://urkola.se/Produkter/197632-Retorikmatchen-2016-Final> (2016-12-22)

BILAGA

Instruktioner till olika pratlekar, regler, tips från eleverna och kortinformation om etos, logos och patos (UR Skola 2015a).

OTK (OFÖRBEREDDA TALARES KLUBB)

FÖRSLAG PÅ HUR ETT OFÖRBERETT TAL KAN INLEDAS:

- ★ Nu ska jag berätta om en sak som hände mig...
- ★ Förra veckan hände något fantastiskt...
- ★ Jag har något viktigt att berätta!
- ★ Lyssna noga nu!
- ★ Nu ska jag prata om...
- ★ Ni kan aldrig ana vad jag var med om igår!
- ★ Vet ni hur det känns?
- ★ Ni kommer inte att tro mig, men...
- ★ Jag tycker att...

VÅRA BÄSTA TIPS

- ★ Tala högt, långsamt och tydligt
- ★ Var väl förberedd – träna, träna, träna!
- ★ Om du är nervös, titta någon i publiken i pannan istället för i ögonen. Det ser ut som att du har ögonkontakt, men det blir inte lika nervöst för dig!
- ★ Titta på andra talare – till exempel Retorik-matchen på urplay.
- ★ Visa att du är engagerad, prata med inlevelse.
- ★ Våga säga fel – man lär sig på det också!

REGLER

TALAREN

- ★ Var väl förberedd (träna, träna, träna...)
- ★ Använd gärna talkort
- ★ Ta ögonkontakt
- ★ Tala långsamt
- ★ Visa engagemang för det du pratar om

LYSSNAREN

- ★ Se på talaren
- ★ Ha positivt kroppsspråk
- ★ Visa intresse
- ★ Visa respekt
- ★ I responsen uppmärksammar du det som talaren lyckades bra med

RYGG MOT RYGG

Övningen tränar eleverna att vara i fokus och gör dem också mer uppmärksamma på varandra. För att alla ska trivas och känna sig trygga är det viktigt att eleverna visar respekt för varandra och beskriver varandra sakligt, utan värdering. Läraren modellerar inledningsvis övningen.

GRUPPSTORLEK: Par

TIDSÅTGÅNG: ca 10 minuter

UTFÖRANDE: Eleverna sätter sig parvis rygg mot rygg. Elev 1 beskriver elev 2 utifrån sin minnesbild (kläder, skor, färger, smycken, etc. När 1 minut gått byter eleverna roller och proceduren upprepas. När de är klara vänder de sig mot varandra och kontrollerar hur väl deras minnesbilder stämde. Bilda nya par 2–3 gånger. För att göra övningen mer spännande kan man utse en domare, som ger 1 poäng för varje rätt svar och 1 poängs avdrag för varje felaktigt svar.

SÄG DET MED EN KÄNSLA

Övningen tränar eleverna att vara i fokus och att uttrycka något med en speciell känsla – patos. I den här övningen blir det mycket skratt. Läraren modellerar inledningsvis övningen, och visar då att det är ok för publiken att skratta!

MATERIAL:

- ★ En burk fylld med olika känslor (på lappar)
- ★ En burk fylld med olika meningar (på lappar)

UTFÖRANDE: Denna övning kan göras i mindre grupper eller inför hela klassen. En elev drar en lapp med en känsla och en lapp med en mening. Eleven läser upp meningen och försöker gestalta känslan. De andra eleverna gissar vilken känsla det handlar om.

BESKRIV PRYLEN

Övningen tränar eleverna att vara i fokus och tala inför varandra.

MATERIAL: Bildkort med saker att beskriva

UTFÖRANDE: Denna övning kan göras i mindre grupper eller inför hela klassen. Elev 1 drar ett kort med en bild av något utan att de andra ser vad det är.

Instruera eleverna att börja beskriva utifrån sinnesintryck. Hur den ser ut, känns, form, färg... Pausa och låt åhörarna gissa. Om ingen kan gissa fortsätter elev 1 att beskriva saken utifrån funktion. Om åhörarna ändå inte kan gissa, får de ställa ja/nej-frågor tills de kommer på vilken prylen är. Elev 2 drar sedan ett kort och övningen fortsätter på samma sätt som tidigare.

Övningen kan med fördel göras om många gånger och eleverna kan själv komma på saker att beskriva alternativt ta med sig föremål hemifrån.

PRESENTERA EN KOMPIS

Övningen tränar eleverna att vara i fokus, att tala inför varandra och att aktivt lyssna på varandra. Eleverna lär också känna varandra bättre. Läraren modellerar genom att till exempel presentera en kollega.

GRUPPSTORLEK: Arbeta parvis

TIDSÅTGÅNG: 60 minuter intervju och sammanställning, sen tid för redovisning.

UTFÖRANDE: Gå igenom vilka frågor som kan ställas för att man ska få reda på så mycket som möjligt om kompisens. Skriv upp elevernas förslag. Låt eleverna intervjua varandra två och två. Därefter sammanställer eleverna det de har fått reda på om klasskompisen. Presentationen hålls inför hela klassen.

VILKA ÄR FRÅGORNA?

Övningen tränar eleverna att vara i fokus, tala inför varandra och aktivt lyssna på varandra.

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen/klassen, eller mindre grupper

TIDSÅTGÅNG: 6–8 minuter

UTFÖRANDE: En elev i gruppen skriver på tavla eller blädderblock upp 6 till 10 ledtrådar om sig själv.

Ledtrådarna är svar på tänkta frågor som skostorlek, favoritfärg, husdjursnamn, morfars hattstorlek etc. Övriga i gruppen turas om att ställa ja/nej-frågor för att komma fram till vilka frågor som ligger bakom svaren. Om eleven vid tavlan svarat nej 3 gånger på samma ledtråd (varje nej markeras med ett streck), måste han/hon avslöja vilken fråga som leder fram till svaret.

SÄLJ DET OSÄLJBARA

Övningen ger eleverna möjlighet att träna på att argumentera på ett roligt sätt.

GRUPPSTORLEK: Parvis

TIDSÅTGÅNG: En lektion

MATERIAL: Lista med "osäljbara" varor

UTFÖRANDE: Varje par drar en lapp med något de ska sälja till exempel en rutten banan, en trasig strumpa, omaka skor, en trasig kam... Be eleverna lista allt bra

och positivt de kan komma på om sin vara. Ge dem en kort stund att förbereda ett säljsnack. Övningen kan utvecklas så att någon annan i klassen agerar kund och ställer säljaren mot väggen med kritiska frågor. Uppmana eleverna att få med både sak- och känslargument. Redovisas inför klassen.

HYLLNINGEN

Detta är en riktig "feel-good"-övning!

TIDSÅTGÅNG: 60–90 minuter

MATERIAL: Post-it-lappar

UTFÖRANDE: Dela ut lika många post-it-lappar, eller motsvarande, som elever i klassen till varje elev. På den första lappen skriver eleverna sitt eget namn följt av Jag är... På de resterande lapparna skriver de namnet på var och en av sina klasskamrater och han/hon är... följt av ett positivt omdöme om just den klass-

kamraten. Omdömet kan handla om vad som helst så länge det är positivt och uppmuntrande.

När alla är klara samlar läraren in lapparna och sorterar dem innan respektive elev får sin hög med kompisarnas positiva omdömen. Med hjälp av lapparna ska eleverna skriva hyllningstal till sig själva. Läraren väljer om talen ska hållas i 1:a eller 3:dje person. Uppmana eleverna att verkligen ta fasta på kompisarnas positiva kommentarer – det leder ofta till nya insikter hos eleverna.

DEBATTEN

Övningen ger eleverna möjlighet att träna på att argumentera och lär dem också att värdera och genomskåda motståndarens argument.

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen/klassen

TIDSÅTGÅNG: 60–90 min

UTFÖRANDE: Ge hela gruppen ett och samma ämne som de lätt kan relatera till och där det finns tydliga argument för och emot. Alla elever förbereder sig för att debattera ämnet genom att anteckna så många argument för och emot som de kan komma på. Påminn om sak-, känslö- och nyttoargument. Be

därefter två par elever att ta plats på varsin sida om ett debattbord och ge dem först då besked om vilken sida de ska försvara i debatten. Om man vill kan man ge ytterligare ett par elever i uppgift att vara bisittare. Låt åhörarna ge respons på hur debattörerna använt alternativt missat argument. Upprepa övningen några gånger utifrån nya ämnen, så att alla får vara debattörer eller åhörare.

ALTERNATIV: Hitta på en rad "omöjliga" debattämnen som: Mer regn under mars månad, Alla bör ha en kam i bakfickan, Förbud mot skratt på biografer, Byt färg på tomtens kläder...

ORDGÖMMAN

GRUPPSTORLEK: 4–5 elever

TIDSÅTGÅNG: 10–12 minuter

MATERIAL: 20 ämneskort; 50 kort med substantiv att gömma i berättelsen

UTFÖRANDE: En hög kort med substantiv per grupp. Eleverna bestämmer vem som ska börja och vem som är tidtagare. Elev 1 drar ett ämne och ett substantiv och ska sedan tala fritt om ämnet i max 2 minuter. (Börja

gärna med 1 minut och utöka till 2 minuter, när eleverna fått "talvana".) Någonstans i talet ska han/hon smyga in sitt substantiv. De andra i gruppen ska gissa vilket det gömda substantivet är. De andra eleverna i gruppen gör i tur och ordning på samma sätt som elev 1.

ALTERNATIV: Övningen kan göras svårare genom att man för in olika krav på disposition: inledning-mittparti-avslutning; då-nu-sedan.

ETOS

Etik, moral och ansvar

Skapar förtroende

Engagemang

Kunskap om ämnet

Språket är korrekt och förtroendeingivande

LOGOS

Förnuft

Fakta

Statistik

Forskning

Språket är "rakt" och lätt att följa med i

PATOS

Väcker känslor

Sorg, ilska, glädje, lycka...

Språket får gärna vara levande och uttrycksfullt

SKOLPORTEN